

FIGYELŐ

„SÜTŐ ANDRÁS MŰHELYÉBEN”

Ezzel a címmel közöl rendkívül érdekes összeállítást a marosvásárhelyi *Igaz Szó* ez évi 8. száma. Nincs jubileuma Sütő Andrásnak, nem alkalmi köszöntő ez a rá-irányított folyóiratszám, hanem egy jelentős könyvének megjelenése (már a második kiadás is elfogyott!) hozta az érdeklődés előterébe az ő munkásságát. A mű: *Anyám könnyű álmot ígér* olvasói sikert hozott írójának mind a romániai, mind pedig a hazai magyar közönség körében, s a kritikai elismerés sem maradt el. Ez utóbbi ugyan fölemlgette, hogy egyre türelmetlenebbül várták már ennek a mindik is sokat ígérő tehetségnek kiugróan jó művét — most elégedetten nyugtázza a teljesítményt. Pedig igaztalan az a kritikai állítás, amely Sütő életművének előző darabjait (novella, regény, esszé, dráma) degradálja és úgy igyekszik kiemelni az új mű értékét. Vitathatatlan, hogy Sütő új könyve, melyet mezőszéki *Puszták népé*-nek, romániai magyar *Hűsz órá*-nak, a szociográfiai magyar irodalom örökösének is emleget a kritika, az író legjobb munkája. De kettős igaztalanság van ebben a megállapításban: Sütő új könyve alapot adhat irodalmi rokonaihoz való hasonlítgatásra, de értékét önmagában hordja, kapcsai ennek az életműnek előző darabjaihoz kötlik, így ezek az előző művek is más, jobb megvilágításba kerülnek általa. (A kritika alig tért ki arra a természetes kapcsolatra, ami Sütő könyve és a romániai magyar irodalom múltbeli és jelenlegi termése között megtalálható!) Figyelmeztető példa Sütő könyvének kritikai fogadtatása a kritika számára, hogy ne csak a sikeres műtől visszatekintve kapja meg egy-egy pályaszakasz a megillető értékelést.

Az *Igaz Szó* Sütő-számában Hajdú Győző, a főszerkesztő ülteti bele Sütő Andrást a beszélőszékbe, a *Mi dolgozunk a világban?* című riportjában. (Annak, hogy Sütő lényeges dolgokat mondhat el itt, Hajdú nem kevésbé oka, hiszen kérdéseiben a mai romániai magyar irodalom gondja-ügye van benne. Alapkérdése: „mit ér az ember, ha író, kommunista és magyar?”)

Sütő nem nevezi művét szociográfiai munkának (bár a kritikák hajlanak e felé), de szükségesnek és jónak tartja, hogy a romániai magyar irodalom szociográfikus érdeklődéssel is gazdagodjék. Amit az ötvenes évek irodalmáról mond, hazai irodalmunknak is gondja, értékelő szempontja lehet: „Tapasztalatom szerint az ítélkezés egyik végtelből a másikba hányódik. Minden jó volt úgy, ahogy volt; nyugdíjazni — ha szólt az ötvenes években — az egész társaságot. Amelynek legjobbjait éppen ennek a korszaknak dogmatikus szelleme ítélte vesszőfutásra. A magamegőrzés kinyára, legjobb szándékainak konok védelmére. A kívülről való ítélkezés úgy általában is kockázatos; pálcát törni egy korszak egész irodalma fölött, herélni válogatás nélkül — egyenesen immoralis... Emlékszem: a kiadó összehívott bennünket, és így szólt: ötvenkettes tervünkben hét regény szerepel. Bányászregény, munkaver-senyregény, egy élen járó tanító regénye stb. Persze hogy volt, aki az ujját nyújtogatta. De hol vannak már azok a könyvek? De túlélte az esztendőket Tomcsa Sándor kötetnyi írása, Asztalos novellisztikája, Horváth Imre, Horváth István költészetének veleje, Szemlér Ferenc ihletett óráinak mandulakeserősége, Nagy István munkáshőseinek egész csapata. Ugyanilyen értelemben szólhatunk a közép-nemzedékről: Bajor, Fodor, Huszár, Kányádi, Majtényi, Szász, Székely János...”

Hajdú kérdése: „...irodalmunk milyen mértékben járul hozzá a romániai magyar ifjúság szocialista szellemi arculatának s ezen belül természetesen az egész-séges nemzeti-nemzetiségi-történelmi tudatának kifejlődéséhez?”

Sütő válaszból: „Már szóba hoztam valahol, hogy bizonyos fajta szellemi elvonókúra után ideje lenne közelebből szemügyre vennünk az ifjúság — de még az idősebb generációk — történelmi önismeretének kérdését is. Az idősebb generációt azért említem, mert a hungarocentrikus neveltetése folytán Kelet-Európa legnyilvánvalóbb történelmi párhuzamait sem érti... Mi, emberek, kénytelenek voltunk megtanulni, hogy véges állapotunkban gazdasztos céljaink az elődök és utódok — egymás vállain felfelé törő nemzedékek — szívkamráiban lüktetnek; hogy ama bibliai rosszul sikerült világteremtés után magunkra vállalt új világteremtés: hosszú folyamat lesz. Ennek forrásvidékéről Budai Nagy Antalok és kerékbe tört Horeák vetik mifelénk tekintetüket... Ifjúságunk történelmi tájékozottsága limlomos, szemléleti egység híján való, ismeretköréből kiesett századok tátongó úrjeivel szagattott... Nemrég fordítottam le magyarra Horia Lovinescu kitűnő drámáját, a Petru Rareș-t. Elő is adta a marosvásárhelyi színház. Elkélt volna mellette egy másik dráma is. Például az aradi vértanúkról. Esetleg a Bánk bán, amelynek előnye, hogy már meg van írva. Ami hiányzik akármely történelmi drámánk tökéletes megértésének feltételei közül: az a marxista alapvetésű tájékozódás, a kifogástalan iskolai előképzés; a hangszekrény, amelyben az eszmei tisztázottság földeli le múltbeli nosztalgiák, ostoba előítéletek kisüléseit. A téves történelmi nézetek elleni küzdelem csakis azok pontos, tudományos cáfolatával képzelhető el. Semmiképpen sem a nevelés kihagyott lépcsőfokaival... Aki nem ismeri önmagát, másokat sem képes megismerni...”

A riport címadó kérdésére — Mi dolgunk a világon? —, így válaszol az író: „Bizonyos ugyanis, hogy a költő szava ezerféleképpen visszhangzik, kinek-kinek szándéka és lelkiismerete szerint. Ha mégis újra kérded, azt mondanám: úgy cselekedjünk, hogy megmaradjunk.”

Balogh Edgár európai és magyar irodalmi távlatokba állítja Sütő regényét: „Sütő András a népelet ama mélyrétegébe ereszkedett alá mezőségi könyvének megírásakor, mely a legjellegzetesebben igényli az európaiságot, lévén attól kelet-európaileg legtávolabb.” Sütő dedikációjában, mellyel elküldte könyvét Balogh Edgárnak, Móricz Zsigmond és Gaál Gábor neve említetik. Balogh ebben a források megjelölését ismeri föl. Gáll Ernő az új könyv szociográfiai értékeire utal, a szociológiai gondolkodásban is mozgást okozott: „Az *anyám könnyű álmot ígér* nagy eseménye nem csupán irodalmunknak, hanem még gyermekcipőben járó társadalomkutatásunknak is. Sütő András — valamennyiünket megelőzve — megtette az első lépést az új Erdély felfedezése felé.” Veress Dániel az „esszé, tanulmány, irodalmi miniatűr, glossza, napló, jegyzet” íróját méltatja. Veress gondolatai is a fölfedezés erejével hatnak. A regények, novellák, drámák mellett nem kiegészítő, alacsonyabb rendű műformának tartja Sütő esszéit, tanulmányait, hanem egyenrangúnak szépirodalmi műveivel: „Sütő András szintjét elérő ápolat, pallérozott, tiszta, világos, sűrűn érzi, képi, de a legelvontabbat is kifejező prózát magyarul ma senki nem ír Romániában... Hadd mondok ki meggyőződésemet: Sütő András legműveltebb esszéirőink közé tartozik.” Panek Zoltán írása úgy szól Sütőről, hogy az egyúttal önvallozás is, ráérzés ez a másik író világára. (Olyan ritka az ilyen kor- és íróársi megnyilatkozás!) Írását így zárja: „Megjelent egy Sütő András-könyv: a Mezőségnek azóta tűzhányója van.”

Veres Péter Sütőhöz írott kilenc levelét olvashatjuk az Igaz Szó-ban. Az első 1954-es keletű, a fölfedezés örömeivel szól a fiatal íróársnak: „De minden tréfán túl, kedves öcsém, az Igaz Szó augusztusi számából olvasom a vallomádat és lelkedeseemben azonnal írok: megálljunk csak, emberek, itt író születik. Tudom, hogy nem Mikszáth Kálmán akarsz lenni, hanem Sütő András. De mit szólnál hozzá, ha azt mondanám: egy székel Mikszáth, az egy igazi Mikszáth, de magasabb hatványon: az már csak valami! Na, egyszóval megint félre a tréfával, szívserint olvastam az írásodat, és a messze távolból mind a két kezdet szeretném megszoritani...” Mind a kilenc levél tele van szerető-gondoskodó tanácsadással, de nincs bennük semmi lekezelő, az író beszél az íróhoz. Még azzal is megbecsüli a fiatal

társat, hogy önmagáról is legőszintebben beszél: „Politikailag nem hiszem, hogy valami aggodalmatok lehetne miattam. ... Mondom: forradalmár és szocialista vagyok, világnézetemben, véleményben és életszemléletemben kollektivista vagyok és ezen nem változtat semmi, akármilyen is történik velem és körülöttem.” Veres Péternek ez a valóságos irodalomszervező, írónevelő munkája még fölfedezésre vár.

Méltó íróra fordította hasábjait az Igaz Szó. Süttö könyve nem egyszerűen könyvsiker, hanem a magyar irodalom nagy eseménye.

(i. m.)

DOROGI IMRE: ÁCS GYÖRGY ES FELESEGE